

EXAMEN OVER HET
VERTOOGH ...

1638

Examen

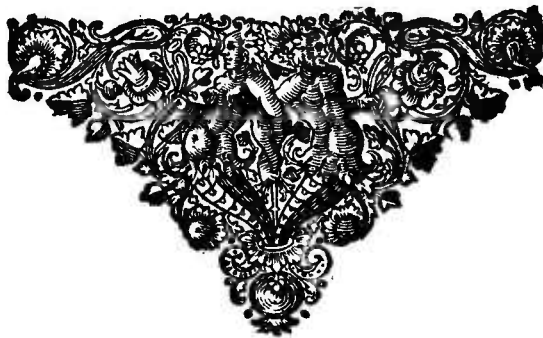
Over het

VERTOOGH

Teghen het onghefondeerde ende schadelijck sluyten der Vryen handel
in Brasil.

DOOR

Een onderfoecker der waerheydt.



In't Jaer onses Heeren
M. D. C. XXXVIII



Ende onlangs dooz den druck gemeen ghemaecht selker gheschift : gheintituleert Vertooch teghen het onghesondeerde ende schadelijck sluyten der vrijen handel in Brasil ; waer in den autheur met een onbepaelde stouticheyt sich laet ghevalen een condemnatoir oordeel te vellen / jae als onbedacht / onboozsichtig ende onghesondeert te verclaren / 't ghene

na soq soezhuldigh ondersoek van saecken / na soe rhye deliberatie van rade / ende met sodanen eenparicheyt van advys / niet van de Zeeuwen ende Bupten-cameren (ghelijck die daer worden gheenoemt) niet alleent van die ghesonste politiquen hier te Lande ; maect selve van d'hoochste regeringhe der verzenichde Nederlanden / in de beske redenen booz den staet van 't Landt ende behoudenisse der Compagnie is verstaen te behooren / ende soo iteratibelijck ghesolveert. Welck schrijftelijck verstoock of wel van soodane sozme ende stoffe is dat het by een goet gheherfent mensche in gheen consideratie sal moghen vallen ; soo ist dan noch dat daer mede d' autheur by eenighe eenvoudighe oft aen zyne zijde doch wat hellende personen desen voem sich niet en mach aentrecken / als oft hy sonder-contradictie ghewonnen sake hadde / so sal 't selve alhier (edoch niet eene lopende penne na de waerdicheyt van 't werck) een wepnichsken aen het licht der waetheyt naerder gheexamineert ende ten Bureau ghebozocht worden.

Ende eerstelijcken also alle t' gene het weleke 't sp schrijftelijck ofte mont-lycken woort boozt ghebozocht zyn credijt ende authoziteyt dooz gaens ver-kright upt die qualiteyten des autheurs / soo diene hier gepremitteert upt wat moeder dese onghesatsoeneerde vucht is ghebaert ; welck dan dooz een grondich leser van het vertoock seer lichtelijck sal zyn te binden / (*Ex ungue enim cognoscitur Leo :*) te weten / dat hy gheen ander en is dan een groot ghepassioneert Basilijsch negotiant ; daeromme van den Leser hem oock sal believen t'excuseeren indien hy in 't selve werck niet en bindet (volghens den aert van menschen van ghetransporeerde sinnen) dan passien sonder stijl / sonder ordze / sonder fondament / sonder grondich verstandt / vol van exclamatiën / vol pdele vertouinghen / vol woorden van extrimiteyten ende dzepphementen. Want comende in 't eerste te besien die proportie / wesende het ghevoelen des autheurs / in plaetse van t' selve / na die ghewoonte van alle schrybenten / simpelck booz te stellen / soo halt hy boozt upt ghelijcksaem als mer eene onbedachte hebicheydt / niet op de sake selver / dan op eenige soe hy hout booz zyn grootste parthye / noemende deselve Zeeuwen ende bupten-Cameren ; wat bupten-Cameren hy meynt seght hy niet / noch oock welck die binnen Camer is / (want bupten is relatijf van een binnen) doch is den verstandigen genoeg gesecht / wellende boozt oock het oordeel / over zyn parthen ghevoelen / na dien hy doost van dit zyn heerlijck werck stelt met dese woorden / dat die on-

4
gefondeerde sustenue der Zeeuwen ende buyten-Cameren op 't sluyten van den vryen handel die Compagnie niet alleene schadelijck is; maer dat sulcks volghende de gheheele ruïne van die Compagnie in eort gheboren sal worden.

Maer gelijck desen goeden negotiant zijne partijicheyt in't hooft van zijn gebaerde misfazacht voort doet vertoonen / soo doet hy in't ghevolch sich t'genensael sien als eener die van zijn oberladene passien geheel heken is verbalet. Want in plaetse dat hy zijn voozgestelde ghevoelen met reden volghens soude vast doen maerken; soo begint hy voorts met eene exclamatis/ noch eegentlijck daer toe dienende/noch van een vol verstant / in dien hy seght ofte vzaeghs-wijse uproept / waer zijn conquesten van Coninck-rijcken, Landen, Steden, ende forten als dese, ende wyders soo vele rabsodien/ ongebondene/sonder ordje/sonder fondament opgheraep-te voozstellinghen / datmen niet wel kan weten wat het is/ wat hy meynt of waer toe gheseght; doch soo men wil gheloooven sal die faute mede zyn. Hy den p'raer die te haetlich is gheweest om dit schoone stuck in't licht te b'zenghen sonder correctie van den d'uck: niet te min (so vele men daer upt kan vernemen) schijnt des W'itheurs mepinghe in dit discours te d'raepen op volghends argument oft sluyt-reden/ (daer in desselven woorden soo na sullen worden ghevolcht als doentlicke is.)

Alle geconquesteerde Landen/ als dese/ die niet dooz populatie der natie van den conquesteur worden vast gemaeckt moeten verballen; die redenen zyn de dese; dat die selve al dan met force van Soldaten moeten worden gehouden; dat het Landt andersints niet en kan worden gecultiveert: ende dat die Landen niet gecultiveert wordende geen kasse en is daer upt de militie kan worden betaelt / als by W'incen die onuytuttelijcke Schacken hebben / ende die 't om g'eren optels alleentlicke te doen is: Maer dooz der Zeeuwen ende buyten-Cameren sustenue wordt het gheconquesteerde Landt dooz populatie van die natie des conquerants niet vast gemaeckt: Om redenen / dat die byge Luyden niet willende Slaven zyn/ al dan in plaetse dat die souden aenwaffen/ weder sullen vertrecken. Dat die Portughsen de supker molens verlatende en hare matten sich tot den bouw van Prinie ende opquekinghe van beesten sullen retireren; ende het Landt al so onghecultiveert legghende ende die groote byzichten van recognitiën etc. upt den bygen handcomende te missen / die middelen om dese conquesten te mainteneren al dan mede sullen ontbreecken. En 'e volghens by consequentie dese r'ijcke colquesten weder souden moeten verballen.

Dit argument of het wel eenen specieusen schijn heeft/ ende Lieden die de saecke niet dan van buyten sonder verder versoeck batten / wat in twyfel soude moghen stellen; soo sal het doch by dien soo in de positie waer ervarentheit hebben ende der Compagnien saken eenichsins bekent zyn wep'igh opereren.

Want eerstelijcken de p'opositie so die hier wordt gestelt / noch in de p'ar
Itiquē

litique rebenen/noch in die practique in der woerheyt uniberfallter of in't
 gemeen also sich bebindet: oft moeste deselve in eene Machiebellische forme
 zyn gegoten/leerende den Prince dat hy die naturellen van een geconque-
 steert Landt moet soecken upt te roepen ende 'tselbe met den zynen weder
 peupleren: Het contrarie sal de gene soo in de historien niet vyeemt en is/
 notoirlycken soo wel in de nieuwe als oude bekend worden: dat alle lof-
 lycke conqueranten die landen van hare naturellen niet en hebben gede-
 peupleert: dat die culture der geconquesteerde Landen/ by faute van
 populatie van des conquesteurs natien niet en zyn achterghelaten: Dat
 de conquerant niet alleene bestante middelen tot militaire besettinghen
 oft versekeringhe van zyne conquesten hvt deselve hebbe ghetoghen / van
 oock zyne domeynen daer mede vergrootet ende sich verrijckt: Ende dat
 geen Prince eenige conquesten is doende upt pure eers / om die geconque-
 steerde te verrijcken/ende sich te verarmen / ofte haer te ontlasten en sijn
 natie te belasten: noch dat die Princes onuytputlycke schatten daer toe
 huyten middelen van die conquesteerende landen souden connen hebben.
 Doch so wilmen dit hier niet segghen noch staende houden/ als soude ee-
 nigh gheconquesteert landt ende in specie Basil (waer sonder tyzannique
 appressie der naturelle ingeseten sulcks can geschien) door populatie ende
 culture der natie des conquerants niet merckelijcken mogen worden ver-
 sterckt ende verbeterd / by aldien men die mach hebben ende die staet des
 conquesteurs sulcks sal moghen lijden: alsoo sulcks in goede redenen is
 gefondeert: Waer dat geene conquesten ende in specie die van Basil niet
 van in voegen d'aufheue die hier wil hebben ghestelt souden connen sub-
 sistieren/wozt ontkent ende sal hier volgens claerder worden vertoont.

Dit aldy on't generale doozstel zynde gedebuceert/ laet ons dozders
 besien d'assumptie-oft en hoe der Zeemen en huyten-Cameren sustenu-
 die populatie van onse natie aldaer in Basil hinderlyck sp/ende den staet
 in onbasticheyt doet stellen.

Om waer toe te comen sullen dienon ghepremitteert twee sondermen-
 tele poincten. Eerstelick welck het sustenu sp/niet der Zeemen en huyten
 Cameren/ (soo hy die noemt) waer aller recht gheboelende Lief-hebbet
 der Compagnie; ja selver het hoochtwijse onzdeel der hoochsten regierin-
 ghe deser vereenichde Nederlanden / dit en is niet anders als selver het
 Octrop daer in alle den handel in die gestelde limiten van Westindien aert
 die Compagnie alleen is verhanden; met vaste redenen ghesustineert
 wordende dat t'ghene een speciael privilegie is / niet en kan worden ghe-
 wegen ghemaect / behouders sijn wesent/ welck is 't octrop oft privile-
 gie; Dat gelijck 't octrop huyten allen tegenseggen ('t sp van een byant
 van 't Landt) is wettlyck/eerlyck ende rebelyck / 't ghebryck daer van
 by de Compagnie oock alsoo is te houden; dat die Staet der Compagnie
 niet anders te doen en vermaech; ende dat het een gemeene regel is
 van rechten / van reden ende billichheyt dat die ghene soo den last van te-
 wigh dinck dzaghen / insonderheyt senich 't octrop comen upt te werken/

oock het groot deel daer van hebben te ghenieten.

En nu zeden dat op die populatie van een geconquesteerde Landt worden gelettet; in den eersten dat die gheschiede van soodane soorte van menschen die tot die culture van 't landt bequaem / civil ende die (voornamelijck in ene nieuwe populatie) van gheruste humeuren zijn; ten anderen dat die populatie gheschiede dooz soodane middelen als die Staet van den conquerant can hebben. Want wat aengaet 'teerste / indien men in differentijck sonder onderschept dese bevolkinge wilde in 't werck stellen / van gheregelde ende ongheregelde / van bequame ende tot die culture onbequame lieden / desgelijcken van geruste menschen die oorde ende wetten sich willen onderwerpen ende ongheruste gheesten die wydelijck zijn te ghens d'ordonnantien harer Overichept; die alle lasten dooz Slavernije houden; ende die gheconquesteerde natie reden submittieren van miscontentement / ja van rebellije teghens den Staet; In der waerheyt daer dooz en sal die culture van 't Landt niet worden behoordert / dan heele eer verachtet / ende die conquesten niet in versekertheyt dan in meerder ghevaer als van openbare byanden ghestelt worden. Ende het ander belangende / so ist dat of wel d'exemptien van lasten ende allerhande privilegien oorzaecke gheben tot die bevolkinghe der landen / dan hoeh deselve soodjeet niet en moghen worden geertendeert / dat die den Staet selber in gevaer ofte in apparenten onderganck souden byenghen; maer dat die alle weggen na het vermoghen ende onderhout der Staet worden gecompasseert: Ghemerckt het eene groote slechticheyt / ja saticheyt eens conquerants zijn soude / sich ten uystersten te belasten / om sijn gheconquesteerde landen niet exemptien te ontlasten; van zijn privilegien sich t'ontsetten / om die geconquesteerde daer mede te beneficeren: ja in hoogsten onvermogenheyt sich te werpen / om sijn populatie ende geconquesteerde onbedanen in moghentheyt te stellen.

Dit / (ghelijck verhaelt) al voorens / soo verdoont zijnde / soo staet nu aen te merken dat in Brasil die soorten van menschen zijn / te weten Ambacht ende werck-lieden; negotianten en Signores d'Ingenos (behalven de naturelle Indianen ende Swartca die hier niet en comen in consideratie.) Wat belanghen doet die lieden van d'eerste conditie (zijnde wel die negentien twintichste deelen ofte van twintich die negentien) derselver populatie is vastelijck te presumeeren dooz den privativen handel der Compagnie van herwert ober op Brasil in 't geringste niet sal worden belettet ('tzp dooz onte gheesten die als vooren is aenghetogen alle populatie schadelijck zijn.) terwilen die by den handel niet en zijn geintereesseert / van vele eer hier dooz sullen moghen worden ghebeneficeerten in den prijs van hare behoeftegheden worden verlichter; waer dooz oorzake te meer van haren anwas sijn ghegheven sal worden / (ghelijck dan upt die militie aldaer volgens die publicke advyzen dagelijck seer vele tot byse lieden begheeren te zijn ghemaect.) Want in plaetse dat sy lieden als oock die Soldatesque dooz eenige indifcrete negotianten met eene on-

verbzaechlijcke woeker op die goederen hen bozders souden worden uyt
 gemargelt (gelijck daer van so die publike als particuliere brieven con-
 nen ghetupghen) so hebben deselve nu onder der Compagnien cipil traet-
 tement ende discrete opstellinghe der waren en harer behoeften niet an-
 ders dan alle contentement te verwachten. Die van de tweede en derde
 conditien/wesende negotianten ende Signeuren d'Inghenoz en die wip-
 nichsten in't getal / sullen onder henlieben die gere die van gerusse/civile/
 discrete en versabelicke humeuren sijn (schoon sp lieden/dooz dien dat de
 Compagnie het gebuyck van haer hebben 't recht ende octrop uyt goede
 redenen aen sich neemt / van haer excessive groote winsten wat moeten
 afstaen/die sp nu eenigen tijdt door beneficie der Compagnie hebben ghe-
 noten/) mede geen rechtmatige reden van miscontentement hier dooz con-
 nen nemen / terwihlen haer dies niet teghenstaende by de Compagnie so-
 dane geleghentheyt sal comen worden gegeven om noch seer goede win-
 sten ende pzoften aldaer te moghen doen/ pmer heter noch als hier in't
 Wadelandt oft in die angrensende landen onder den vpart oft elders ge-
 dae wozt gewerckt den handel aldaer binne landts haer niet en wozt ge-
 sloten/dan een pegefficken by en open gestelt/ ende werckelijcken by ver-
 schepden middelen dooz die Compagnie hun dan noch can worden ver-
 betert. So dan noch anderen mogen zjn die dooz den onversadelijcken
 begerlijckheyt / op die hohen maten hooch-klimmende winst / daer dooz
 sp lieden ten deele van cleyne Factoozen tot groot negotianten / ende
 van negotianten tot Signozen d'Ingenoz in costen tijdt gewozen zjn/
 so bent ver-aset/dat sp van alle geboel van redenz berobet/ lieber 'tonder-
 ste hohen willen keeren als 't winste uyt haer beurzen missen / het sal wo-
 ghen niet die Compagnie gaen soo het wilde. die populatie van sodane
 lieden is vooz die Staet van een gheconquesteert Landt als Basil (per
 schadelijck ende periculeus/ende mach vooz den dienst ende sekerheyt der
 Compagnie met reden worden ghewist. So dat niet by de Compagnie
 dooz behoozlijck ghebuyck van 't Octrop / dan dooz 't belept van sodane
 onruste geeften eene populatie van een conquesteert landt wei egnichmiss
 soude connen worden verghindert.

Wghders soo is hier bebozens aenghewesen/als dat die populatie moer
 worden gedaen by sodane middelen en met sulcke exemptie als die Staet
 kan liden;dat nu d'open te stellen handel in Basil een sulcken is die son-
 der ruine der Compagnie niet en kan worden vergunt en toeghestaen / is
 soo notoir / dat het te verwonderen is dat noch lieden worden ghevonden
 die so verre dooz hare passie verruckt zjn/dat sp sulchs niet en connen oft
 willen appzehendenen. Want soo doende die Compagnie noodtsakelijck
 van haer wesent ende macht met eenen soude moeten comen te verballen.
 Dan haer wesent/indien het een gheoctropeerde/dat is gheprivilegieerde
 Compagnie zjnde/haer privilegie ofstaende ende gheween makende/niet
 meer een gheoctropeerde Compagnie blyven kan: Ende een Compagnie
 van negotie wesende/ die negotie verlatende ende in een Compagnie van
 Staet

Staet ende Oorlogh sich transformerende geene Compagnie van Handel zyn en kan/want dat die Compagnie in Oorloge gheraecht is/ 't selve is by accident en niet haer formel oorsake oft principals wesen daer die goede participanten hebben oorgeteykent; Van haer macht/indien haer die middelen/ontbrekende die den rijcken handel in Brasil overbloedigen kan gheven tot die conservatie deser conquesten / niet anders als een onberantwoordelijck verlies van dien niet eene totale ruine der Compagnie staet te verwachten.; 'tzv de hooge Regieringe dit defect der Compagnie met eene liberale jaerlijcksche subsidie wilde suppleren en upt haer onmacht releveren / waer toe wat apparentie zy: soo overmidts die groote jegenwoordige lasten van 't handt/als dat ghesien wort die Compagnie die middelen/so sp upt het gebuyck van haer Octroy conde trecken/ ende sich selver helpen / vrenden laet ghenieten / sullen moghen oordeelen die ghene soo in den Staet van 't Landt participeren.

Dat men meynt die Compagnie upt desen onmacht op te rechten met vertooningen van so groote rijckdommen die deselve upt de vruchten van den vyden handel soude connen trecken/ zyn niet dan ydele Castelen in de lucht ende geheel losse speculativen. Want lieber doch wat mirakelen heeft d'open gheselden handel ghebaen? is dese die des Conincks van Spaengien machtighen vlooten (so den vertooner blaest) heeft gestuypt? hebben die Portugisen sich dien tijt gecontenteert/ en by die gelegentheit so gherustlijck ende ghehoorsaemlijck sich gebuyden? hebben dese Brasilsche handelaers die betalens geweest van der Compagnie Soldatesque ghelijck hy wil seggen? hebben die recognitien/overhen/ &c. als vruchten der vyden handel alsulche middelen ende rijckdommen aen die Compagnie gheboort/ als hy roemt? geenerlepe manieren; Want laet die publicque advyzen worden gheboort/laet der Portugisen acten worden gheexamineert/ en laet die boecken der Compagnie worden naghesien; en men sal bevinden die saken gheheel anders gheschapen/ te weten/dat het zyn der Compagnie Valianten Oversten ende Warlijcke Soldatesque met die van die Maritime die des vbandts dessepenen aldaer hebben gheboort/ dat het zyn die Portugisen / die ter eerster aencomst van die Spaensche vlooten doot 't meestendeel hebben gherubelleert / en met den vbandt sich gheconjungeert / ende dat het al eene andere casse is daer die betalinghe en onderhoudt der Compagnie militie is uptgenomen. Immer 'tsal gheblifcken dat alle der Compagnie middelen ende retouren upt Guinea ende andere cussen in Brasil t'eenmael zyn gheconsummeert; dat alle der Compagnie cameran ten hooghesten met excessive interesten van negotieerde penninghen sijn beswaert / ende dat die Compagnie in uitersten onmacht is komen te verballen / ende dit gheduyende desen open gheselden handel, jae dat het schens ten uitersten met die Compagnie te loopen / ten ware dieselve songt doot eene merckelijcke verhooginghe der capitalen in bigeur weder waere gestelt/ende ghelijck nieu herbozen. Sulchs dat desen goeden man doot zyne passien berre van den wegh der waerheit

waerhepdt is verleyt ende seer quade rekeninghe heeft ghemaeckt. Want
 indien men noch naerder onder soeck wilde doen van die recognitie der
 vryen handel zedert d'openstellinghe (welck is van 2 a 3 jaren langer)
 men sal Cameren vinden die nautijcks soo vele als een scheeps equipage
 bedraecht daer upt ghetrocken hebben / ende als de al ten tijde van vrede
 ende in schoonste fleur van 't landt aldaer (ghelijck 'tselbevoorz den Oor-
 loge is gheweest) ten hooghsten worden ghenomen (volgens een rouwen
 overslagh van lieden sijn ghesinthepdt in 't stuck van den vryen handel
 hier te lande gedaen) so sullen doch die selve lange by na tot die 32 tonnen
 hout (daer op by der Compagnie lasten jaerlijcks in Brasil is stellende/
 ende oock geloofijcken ten geringhsten sullen loopen) niet mogen gerept
 ken, behalven dat tot genigē tijden die goede Participantē als van meer
 enige vruchten van hare capitaelen / upt die in den Oetrop vooz-gestelde
 ende nu door Godes ghenade / met hare penninghen gheopenden handel/
 hebben te verwachten; dan in staet eyntlijcken worden gebracht (na dat
 dese penninghen van die verhooghde Capitalen buyten die negotie in
 Oorloghe mede sullen zyn gheconsumeert) hare capitaelen met interessen
 vruchten ende alles te verliezen. Het welcke in wat recht/reden ende bil-
 lichheyt befaect/ heeft die hooghste Oberghept seer wel gheoordeelt/ende
 kan peggelijck onpartijpigh mensche seer licht verstaen.

Die vooz-gestelde sluyt-reden des Willems van 't vertoogh door re-
 ghelen van Politie en van Rechte/als mede na die ghelegghentheyt der te-
 ghentwoordighen staet van Brasil also dan ontdaen ende ontknoopt zyn-
 de; soo laet men borders besien desselven losse ende pdele exclamation in
 termen ende woorden van heel ghedesbordeerde passien ende na extremi-
 teyten smakende in den vertoogh gheskelt / indien by uptroept als vol-
 ghel. 1. So sinnen wy (te weten negotianten van Brasil) schandelijck
 by het reglement geabuseert. 2. Wy en willen onse goederen eenes Coop-
 macks fabeur niet subject maecten / die ons nautijcks een arm cleetjen
 ende jammerlijcken cost sal laten overschieten. 3. Wat by ghebojen
 sal als een slave connen worden vercocht ofte ghehouden. 4. Wy willen
 van weder vertrecken en die Portugisen om sich niet slavisch te erneten
 in hare matten sich retireren/ende 5. Jammerlijcke resolutie!

Wengaende teerste / soo is dat of wel desen negotiant in sijn vertoogh
 specialijcken alleen schijnt te clage aldaer schandelijck geabuseert te zyn
 in de quade accommodatie van een huys ende dierghelijcke commoditey-
 ten in 't reglement ende andersints hem (soo by secht) beloof (zynde cen-
 tseken van al te teeren complexie / om sich daer in dus in Wapen te stel-
 len) dan noch ter wjlen het reglement van den open handel hier wort ge-
 roert ende in 't bebaet over 't stuck van den handel dit geentileert is / soo
 sal in 't eerste hier van niet dienen gheschiet. Het is sulcks dat in d'eerste
 openinge van Brasil die Compagnie siende als dat vooz haer noch gee-
 ne voozbeelen in den handel aldaer waren te doen / so lange het landt niet
 woonders wate gesubjugeert / onder culture weder gebracht/ende den han-
 del

bel met die Portugiften waer geopent; fo is goet gebonden by p̄votifie op sekeren r̄glement den handel op Brasil enen p̄ghefijcken open te stellen; niet dat sich die Compagnie den Brasilischen handel (z̄ynde d' oogmercken deser conquesten) t̄eenmael ontslaen wilde oft anderen sonder rebocatie oberdzagen/dan om dien t̄allen tijden/als die gelegentheit der Compagnie en constitutie van't landt van Brasil sich sulckes mochte toegedragen aen sich weder te mogen trecken. Gelijck dan upt het hooft/upt die sojme / ende verscheden veranderinghen van't r̄glement / den eenen tijt gheertendert / den anderen tijt geconstringeert / dan beswaert / dan verlichtet te vernemen is / ende volghens den natuꝛ / van alle p̄votifonele acten op't goetbinden van den verleeners t̄allen tijden zo loꝛ en rebocabel; insonderhepdt dispensatijf wesende van die fondamenten der Staet. Wedalven dat hier bevoꝛens is verthoont sulckes behoudens der Compagnie wesent / macht ende recht: niet absolutelijck noch irrebocabel te moghen gheschien. Of men hier op wilde segghen dat men wel wil toekaan dat het r̄glement zo p̄votifonel ende rebocabel / maer dat sulckes niet en zo met den handel / t̄selve is heel impertinent. Want t̄reglement daer op d' open gheselden handel is ghefundeert wechgenomen ende gherevocert/wat sal't doch wesen met den bypen handel? kumers anders niet als die levendighe ziele ghenomen van den lichaem. Ende wat sottichepdt te willen doen ghelooꝛen dat die Compagnie van den rijcken handel van Brasil by dese acte dooꝛ ewigh sich hebbe willen p̄viberen/ende in eenen eeren tijtel van Staet ende een p̄vilegiserden Coꝛloge / so veler goede participanten / oock Weduwen en Wesen goeder (die in den particulieren handel ende winsten niet en participeren) te consumeren; Daeromme dan terwghen die Staet der Compagnie sich p̄ghehwoꝛdich in dier ghesalte bevindet / dat die sonder mercklijcken ondienst ende gevaer t̄gebruyck van haer Octrop in die landen van Brasil niet langer en kan missen / so en heeft niemant reden sich te beclagen te zyn gheabuseert / als die Compagnie weder aen sich neemt dat hare is ende daer toe sp is gherechtighet.

Wat die vertooner ten tweeden die negotianten ende Signozen d' Ingenoz beclacht/als dat die Compag. aldaer eenigh ende alleen die coopman z̄ynde onder wiens fabeur hare goederen sullen moeten worden verhandelt/sp lieden so cort sullen worden ghehouden/dat daer nauelijcks een arm cleetsen met den jammerlijcken cost sal moghen overschieten; t̄selve is een p̄supposit ghenomen upt den onveradelijcken aert van sijn eppen herte. Want ghelijck by ende die van sijn ghesinthept / ghebeden z̄ynde dooꝛ eene onbepaalde begeerlijckhept met eenen onredelijcken gheselden p̄h̄s op hare goederen ende andere woekerhe/ het arme cleetsen met den jammerlijcken cost den gemeenen lieden en Soldatesque naulijck hebben gegunt / soo mepat by die Compagnie onder het wijse ende discreet belept van d'hooghe Raden ende andere hare Ministres aldaer dien selvigghen voet souden willen volghen. Maer hier in is by seer verdoolt; Want of wel

Wel die Compagnie alleene ghehoort den Coopman van hier ging en van daer na herwaerts te maecten (ghelijck die selve in die qualiteys oock is ghebozen) so heeft sy doch een ooghen-merck verre van die sijn verschilende. Want daer hy alleenigh booz sijn wit heeft die speckinghe van sijn beurse / soo heeft die Compagnie in hoogghste recommendatie den handel met sulche moderatie te dirigeren / als die sal moghen strecken tot conservatie van 't landt van Brasil. Daeromme dan van der Compagnie handel niet eene schinderhe (ghelijck 't vertoogh wil seggen) staet te verwachten / van wel eenen handel bepaelt binnen die Limiten van een wel gheleguerde / discrete / rebelicke ende sachte regeringhe ofte belept / tot groote genoeghen van een pegelijcken; Wp welken die Dignozen d' Ingenios ende negotianten niet alleene een arm cleetjen ende jammerlijcken cost / oock niet maer eenen stupber (so hy seght) sal overschieten; dan oock genoeschsame middelen hem lieben sullen worden ghegheben om boven den rijcklijcken cost noch (indien sy maer zyn te versaden) goede winsten aldaer te moghen doen.

Exclamatie met dese woorden; wie sal een byp ghebozen zyn die sal comen tot een slabe vercoft oft ten winsten gehouden worden? booz t' derde alhier ghestelt / op wat subject / tot wat eynde / oft upt welker oorsake dieselve hier wordt ghedaen en kan men niet wel verstaen; doch by goede tepckenen daer na gheraden / so is voornamelijck t' octrop der Compagnie ende t' ghesummeerde ghebruyck van dien dat die beurse van hem ende die sijnen met dese Slavernye so seer is dzuckende. Maer liever in wat regulen van Politie / upt wat civile Rechten / op wat costumen sal doch desen Slabe sijn ghesummeert? sijn dan die van d' hoogste Regieringhe deser Landen ende andere soubereyne Princen / die dese ende diergelijcke octropen verleenen / te houden booz opzichers van Tyrannen? zyn een groote gedeelte van die beste patriotten van 't Landt dan gemaeckt executioners van tyrannische ordonmantien? is daer niet een van dese byp geboren die in den beginne hier van waerschouwinghe ghedaen heeft ofte den allarm trompet geblasen dan nu? geensints. Want d' hooge Oberichept als onghetwijfelde Souverainen niet anders in desen hebben ghedaent als dat wetlijck en den dienst van 't landt was verperschende / en die goede Participanten ten effecte ende in 't ghebruyck gestelt dat by alle opzichte Nederlandsche patriotten booz seer loslijck / eerlijck en rebelijck is gehouden; soo dat in geenen deele 't minste hayt van desen gheperenderden tyran noch slabe hier en is te vinden. Daerom so moet die eldets schuplen / ende so men hem wil / hier is hy? die onbepaelde begeerlijckheyt van desen Brasilschen negotiant is die hem tyranniseert / alle lasten op die beurse ghestelt zyn hem ende die van sijn humeuren slavernijen; Immer dat meer is d' ordinarie ende verdzaelijcke lasten worden by hem (o onghobondene stouticheyd!) booz goede reden van revolte ghekeurt. Want wat is dit anders gefecht / als hy in sijn vertoogh aldus spreekt? Sy (te weten die Portugisen) segghen [nota] alsrecht is, die tyran Ducq d' Alba

om 't invoeren van den 50 penninck heeft den Coninck van Spaengien die Nederlanden doen verliezen, ende wy gheven wel 50 den hondert ende konnen daer mede noch niet volstaen, waer in hy dan betoont aen d'eene zijde dat hy in die nederlant'sche saecken een Portugijs vzeemdelingh is; ende aen d'ander zijde een onbedacht periculus fomenteerder der Portugischen vpaandtijcke ghemoederen. Ende waer doch sal hy dese maxime binden/ dat dit oorzaken zyn van revolte in eenen staet? sae in wat tijtsozzen / uyt wat tractaten oft hy wien heeft hy ghelesen oft ghehoort dat die Nederlanden om 't inboeren van den 10 penninck den Coninck van Spaengien zyn afgeballen en om dier oorzaken die wapenen tegens hem aengenomen? boozwaer indien daer geen andere koste en waer/ soo soude het seer slecht met ons staen om onse Oorzoge tegens Spaengien te justificeren. Wat oock belanghen doet die 50 ten hondert/ daer mede die Portugissen (so hy poseert) noch niet souden moghen volstaen/ is van gheselike koste. Want dit seker is dat die nieuwers in der Compagnie casse en worden gebonden/ ten zy men den hooch-drukenden handel van eenighe deser negotianten die Compagnie mede te laste wilde legghen.

T'ghene ten bierden geposeert wort als dat sy Lieden (te weten vze negotianten ende nieuwe Signozen d'Angenos) weder als dan ghesinnet syn te vertrecken ende die Portugissen haer Supcher molens (om sich niet Slavich te erneren) te verlaten; 't selve oft wel ten eersten aensien schijnt te zyn van groote importantie/so is doch/ wel ondersocht/ niet soo seer te duchten/want in den eersten geensins staet te geloben/dat alle dese Signozen d'Angenos ende negotianten souden ghesinnet zyn als desen (gelijck uyt jonge aduissen van daer so noodigh conde worden vertoont) ende dat oock wel die van syn ghesinthept/ siende dat sy met haer woelen ende roepen niet en ghe winnen/ een groot oft meerendeel (so niet alle) sich noch anders wel sullen bedencken: want wat aengaet die Signozen de Angenos die sich daer nu so wel hebben gesett/ ende hare middelen met appaentie van groote profyten angelecht/ die gelijck hier vozen gesecht is/ met een discreten handel der Compagnie alle behooflijcke contentement sal worden ghegeven: wat reden van presumptie zyn der/ dat die hare rijcke Supcher-molens souden verlaten? waer souden sy wiken gaen beter rijckdommen te conquesteren (want wat rijckdom een Supcher-molen is/ ende wat die kan renderen is nu in Nederlandt mede wel bekent?) en genomen/ doch niet toegeslaen/ daer waer die uyt een wzebelich ghemoet quamen te vertrecken/so ware het die Compagnie noch dienstigher ende profytabler booz niet die selve Molens met die Supcher-velden aen anderen te verlenen/ als met der Compagnie so verder sich gebolgh die so salutaire resolutien van hare Ho: Moghende te doen contravenieren. Wat belangen doet die vze negotianten/ so is vastelijck te verwoeden/dat mede een goet deel van meerder discretie en versabelichepde als desen / met die noch te doene goede winsten onder het discreet belepdt der Compagnie sich sullen laten contenteren / soo dan noch andere ongheruste

geruste geesten zyn die vertrecken/daer sal die Compagnie weynich ver-
 lies aen hebben/ ende sullen thylficks van andere byze Lieden ende mini-
 sters der Compagnie handelaers genoegsaem weder angroepē. Voorders
 comende tot die Portugische Signoren d' Ingenos / soo en kan men vele
 minder rebenen sien / waeromme die haer soo grootelijcks souden connen
 miscontenteren ende in sodanen bypwilligen verberf ende soberen/ sa jam-
 merlijcken Staet sich precipiteren. Want in plaetse men macht en recht
 gehad hadde haer als met den Smeerde gewonnen/die by alle gelegent-
 hepdt als byanden onser Staetsich voor 't merendeel verthoont hebben/
 volghens die politique ende militaire wetten rigureuser te tracteren. So
 heeft men henlieden doch met alle bypheden in haer religie / in haer goe-
 deren ende policie soo vele ghebeneficieert / als die Staet der Compagnie
 eenighsins heeft connen liden; immer haer in gene ergere conditie gestelt
 als sy onder den Coninck van Spaengie geweest zyn. Dat sy sich op die
 geemanieerde Manifesten souden willen beroepen ende claghen / als dat
 haer den byzen handel op Spaengien en dese Landen waer benomen/ en
 heeft in 't minste oock gheene reben. Want eerstijck so is 't dat nadien sy
 sich op die Manifesten niet bypwilligh hebben ergeben dan door die wa-
 penen syn gedwonghen / soo en konnen sy oock derselber beneficien niet
 worden deelachtich; so en is oock d'open gestelden handel by t'reglement
 niet geweest dan provisionel; endeden handel haer lieden op dese Landen
 niet benomen / terwylten sy die noyt dan by comitentie moghen ghehadt
 hebben; ende aengaende op byande Landen volgens alle volkeren rech-
 ten haer is onghoorloft; hebben die Compagnie ministers byuten spe-
 cialen last haer meer belooft mogen die verantwoorden. Dat dese lieden
 hoorders so desperatelijck resolutie (ghelijck desen vertoner voorstelt) souden
 in 't werck stellen/ is min te gelooven. Want sijnde die Supcker molens
 met hare velden van sulken rijkdom ende consideratie daer ten deel oock
 in befaat alle haer lieden substantie / die sy oock onder den verberflicken
 Oorsaghe ende een beswaerliche regeringe eeniger Politique Staden/soo
 vele doentijck in den gank ende culture hebben ghehouden / hoe souden sy
 nu in ruste/ vrede ende sekerheyt onder een civile/ discrete ende wel ghere-
 gleeerde regeringe der tegenwoordige hooge Staden aldaer gestelt sijnde/
 haer so desperatelijck selven gaen ruineren. Doch het waer also dat vol-
 gent; haren onbersoenlijcken haet teghens desen Staet/ende opropinghe
 eeniger ongeruste geesten onser natie/ enige hare Supcker-molens ende
 Supcker-velden ginghen abandonneren. So is dat in sodanen cas met
 goede politique ende rechtens wetten is versten om sodane wrevelmes-
 dighe menschen tot die culture van dien wederts doen komen; die welcke
 aldan d' hooge Staden volgens hare wysheyt na behozen oock in 't werck
 wel sullen weten te stellen.

Mer na comt hy opeutijck upthersten met zyn moeninghe / die hy op
 andere plaetse in zyn vertooch bedectelijck (doch genoeg herstandelijck)
 te kennen geeft/ als te weten; dat hy het niet alleene op de Zeeuwen ende
 byuten-Cameren dan oock selver op d' hoochste regeringhe deser Neder-
 landen

landen hebbe aenghesien / indien hy uptroept / **☉** Jammerlijcke resolutie ?
 Welcke woorden of wel zyn van een ghebroken sin / ghe'lyck hy dan in den
 vertooch hem dickwils alsoo doet hoozen (na den aert van sodane lieben
 die door haer passien zyn verboert) soo en connen doch upt deselve ende
 manere van spzecken hem ghenoech verstaen / wat hy daer mede wil
 segghen ende hoe onwaerdelijck en oneerbiedelijck hy van d'acten zynner
 hoor' den Overichept is gevoelende. Want 't sp dat dit woort jammerlijck
 tot smaet en clepnachtige (gelyck hy elders den jammerlijcken cost daer
 mede is denoterende) op d'hoogh-wijse oordeelen van hare **Wo : Mog :**
 wo:de uptgelept ; t' sp het selve op zyne **Basilijsche** pzetendeerde **slabische**
 miserie (daer hy elders van spzecht) verstaen wo:de (want dit pzetep-
 poneert een miserie oft jammer van d'eene oft ander ;) soo is het seer onbe-
 samelijck van een goet Nederlander ende byz ts verre buyten die limiten
 van behooylijcke respect hier ghesp'ongden.

Dese **Basilijsche** negotiant albus die **Compagnie** (door welke bene-
 ficie hy so grooten soztune gemaeckt heeft) met die grootste oudanchbaer-
 heyt bejeghent ; d'hooghste Regieringhe deser **Nederlanden** met so licentia-
 eusen penne becladdet ; In **Basil** alles geremueert / ende die **Portugisen**
 in hare rebellische aert ghesomenteert hebbende. Soo comt hy vorderst
 te beclaghen eerst sijn **Excel. Graef Mauritz** / daer na die hooghe **Raden**
 in **Basil** / volgens die goede participanten / dan 't **Daderlandt** / ende epnt-
 lijcken die nieuwe **Signozen d'Ingenos** met sijn mede ghesellen. 't is
 waer dat zyn oorzacken waerom sommighe van hun moghen worden
 ten rechten beclaecht / dan verre van sijn redē verschillende. Sijn **Excelle**
Graef Mauritz ende d'hooghe **Raden** niet om dat sp door het mijsen van
 dese gheimagineerde vrychten der vryen handel in die ghetrouwe bedie-
 ninghe van hare charges worden verhindert / maer wegghen die moepte die
 haer van sodane onruste gheesten aldaer sal connen worden ghegeven ont
 deselve binnen die palen van gehoozsaemheyt te byepdelen. De goede par-
 ticipanten en daer onder **Weduwe en Wesen** dat sp met haer goet en bloet
 die deuren van die lang verhooyte vrychten in die limiten van haer octrop
 geopent hebbende / sp den last souden blijven drage / ende andere tot bersted
 daer van worden gemester. Het **Daderlant** dat sodane ongeruste ende ge-
 haerlijckemenschen is voedende / die onder t'decksel van libertept sich alle
 licentie laten geballen ; wat d'andere aengaet / wogen haer verloze aeg be-
 clagen in boegen ende soo langh sp dat te rade sullen binden.

Laestlijck die vertoner niet connende dese bittere pilje ver / welge die hy
 bzeest dat sijn beurt te seer souden purgeren / so valt hy na sijn ongefou-
 derde clachtē / int eynde van sijn vertooch die **Comp.** noch met een groote
 hebichept aen boort / ende wil (als of aē hem in sijn vryge excessen niet ge-
 noechsaem hadde gekent) int beslupt sich ten vollen noch ten toone stellen
 wie hy is ; te weten niet een **Liefgebber** der **Comp.** maer der selver vryant
 indien hy deselve vryecht dat hy met de sijnen sulcx sal practiseren dat al hadde
 die **Comp.** alle hare magasinē vol ; dat die selve dan noch geē **Suyker** noch **Coop-**
 lieden sal hebben te verwachten ; en wel anderhalf a twee jaren sullen verlopen eer

die aen 't vercoopen sal geraken, so het niet al, seght hy (wat hy daer met meent sal wel een herte klycker raden) en is verlooren. Wat sullen hier toe segghen die ghene die booz desen van 't geboelen geweest zijn / dat die Compagnie de hysse Negotianten wel soude comen handelen? is dit niet een schoone conclusie van een liefhebber des Vaderlants? ende der Compagnie/ gelijck hy sich wil schijven? Doch hy doet wel dat hy sich ober al ghelijck wil zijn in 't hooft/ in 't lichaem/ in 't herte/ in den staert/ in Brasil/ in 't Vaderlandt ende ober al / te weten eene ten hoochsten ghepassioneerden/ ongherusten ende onbersadelijcken Basilijschen Negotiant.

• Ten besuyt so sullen hare Ho: Mo: ende zijne Doozluchtigste Hooghheyt hier woꝝde gesuppliceert dat gelijck die booz hare hoochwijzen staet dese lofliche Westindische Compagnie booz den dienst deser landen / met so groote moerte hebben gegeneert/ met soo groote costen tot hier toe oꝝgequeckt en nu onlangs upt so vdoelijcken gebaer gereddet/ doch sijn vooꝝbers haer Vaderlijck wghet ooge daer ober willen houdē/ dat deselve booz sadane onbersadelijcke geeften van hare voetsel ('welck is het octrop met de v'achten/ ende gebzupck van dien) niet verooft woꝝdende/ in eenen sekeren ondergauck/ tot ondienst der staet/ vzeuchde van s'lants bypandē ende ruine veler goede participerende patriotten woꝝde ghestoꝝtet.

v' Heeren Bewaint hebbēren als wijse ende getrouwe directeuren deser Comp. woꝝden ghebeden/ dat s' sijn vooꝝbers a'fleggende alle vooꝝgaende participac'ij ende hevige alterac'ij ter oꝝsake van die d'iber sitept der opinien onder malkanderen geballe / in eene v'zientliche coꝝresponderende eenicheyt weder willen t'samen consolideren/ gelijck onder die leden van dit schone lichaem woꝝt ervoꝝdert/ ende met allen p'v'er der Compa. saken volgens haren Eed' op't octrop gedaen/ en die gehooꝝsaemheyt harer hoochsten Overticheyt schuldich willen beherstighen ende uptboeren.

Desen Basilijschen negotiant met alle die ghene van s'ijne ghesintheyt woꝝden versocht ende vermaent dat s' lieden doch haere onbepaelde begerlijckheyt betomende inder daet sich willen betonē gelijck s' sich intuleren/ liefhebbers des Vaderlants ende der Compagnien.

'Welck also alles in een goede harmonie weder gebzoꝝcht zijnde/ so en is niet te twijfen of die Compagnie sal dooz Godes ghenadige segghen in so d'aneu macht ende fleur in coꝝte jaren woꝝdē gestelt/ dat ons l. Vaderlant hy alle gelgentheyt grooten dienst ende die goede Participanten eens die langh verhoopte v'zuchten daer van sullen hebben te trecken.

BRASILIANA DIGITAL

ORIENTAÇÕES PARA O USO

Esta é uma cópia digital de um documento (ou parte dele) que pertence a um dos acervos que participam do projeto BRASILIANA USP. Trata-se de uma referência, a mais fiel possível, a um documento original. Neste sentido, procuramos manter a integridade e a autenticidade da fonte, não realizando alterações no ambiente digital - com exceção de ajustes de cor, contraste e definição.

1. Você apenas deve utilizar esta obra para fins não comerciais. Os livros, textos e imagens que publicamos na Brasiliiana Digital são todos de domínio público, no entanto, é proibido o uso comercial das nossas imagens.

2. Atribuição. Quando utilizar este documento em outro contexto, você deve dar crédito ao autor (ou autores), à Brasiliiana Digital e ao acervo original, da forma como aparece na ficha catalográfica (metadados) do repositório digital. Pedimos que você não republique este conteúdo na rede mundial de computadores (internet) sem a nossa expressa autorização.

3. Direitos do autor. No Brasil, os direitos do autor são regulados pela Lei n.º 9.610, de 19 de Fevereiro de 1998. Os direitos do autor estão também respaldados na Convenção de Berna, de 1971. Sabemos das dificuldades existentes para a verificação se um obra realmente encontra-se em domínio público. Neste sentido, se você acreditar que algum documento publicado na Brasiliiana Digital esteja violando direitos autorais de tradução, versão, exibição, reprodução ou quaisquer outros, solicitamos que nos informe imediatamente (brasiliiana@usp.br).